

Stichting Familiearchief De Clercq



Nieuwsbrief

Nr. 8, December 1995

Aan de Stichters en Donateurs,

Waarde familieleden,

Voor u ligt, wat we mogen noemen, een ‘extra dik kerstnummer’ van de Nieuwsbrief. Dit keer wordt die geheel gevuld door slechts twee artikelen. Met de vele illustraties beslaan zij echter zoveel pagina’s, dat besloten is de geplande verslagen over het onderzoek in Gent en de speurtocht naar de Amerikaanse De Clercqen te verschuiven naar het volgende nummer.

Het bestuur wenst u een fijne Kerst, een gelukkig Nieuwjaar, en.... veel leesplezier!

1. De behangschilderingen van Stephanus de Clercq (1747-1819); het buitenleven op huize Rupelmonde

Enige tijd geleden werd het stichtingsbestuur telefonisch benaderd door een mevr. J. Borst, over een uiterst interessant gegeven. Zij was bezig met een onderzoek naar de herkomst van acht behangschilderingen (zie de afbeeldingen in het middenkatern), in opdracht van de antiemakelaar Bastings uit Oss. De fraaie behangsels hadden decennia lang opgerold gestaan in een hoek van het atelier van een bekende Haagse restaurateur, maar waren recentelijk gerestaureerd en werden nu door de genoemde makelaar te koop aangeboden. Zij zouden begin

oktober voor het eerst worden tentoongesteld, op de PAN-antiekbeurs in de RAI te Amsterdam. Mevr. Borst was door de heer Bastings ingeschakeld omdat noch over de herkomst, noch over de voorstellingen van de schilderijen iets bekend was.

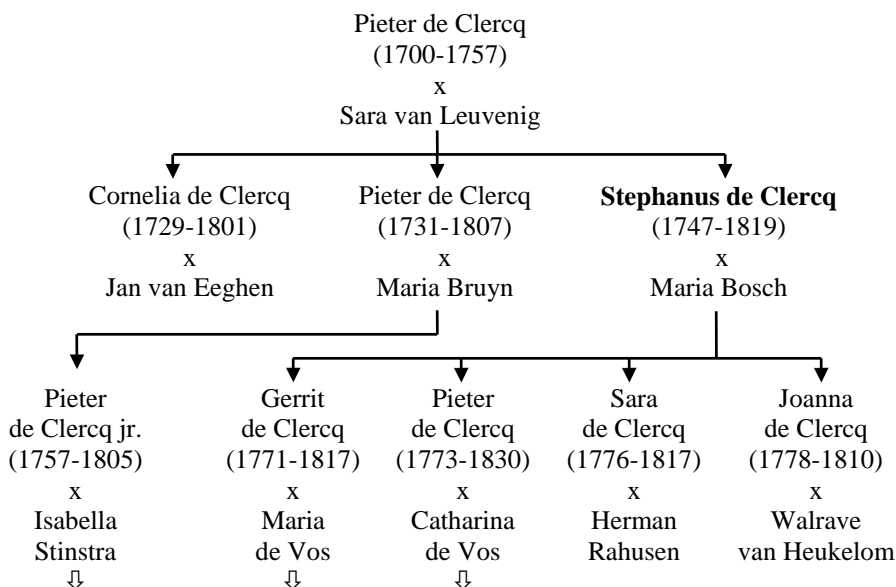
Het onderzoek wees uit dat op het belangrijkste doek de buitenplaats Rupelmonde te Nieuwersluis moet zijn afgebeeld en dat de behangsels omstreeks 1800 zijn vervaardigd. Uit literatuur bleek vervolgens dat de eigenaar van Rupelmonde in die tijd Stephanus de Clercq (Xb, 1747-1819) was, reden waarom contact werd gezocht met onze familiestichting. Voor ons was het echter een volslagen nieuw gegeven. Voorzitter Willem en ik hebben hierop op de eerste ochtend de beurs bezocht en, hoewel wij beiden aanvankelijk nogal sceptisch waren, kunnen we het nu wel als een vaststaand gegeven beschouwen dat deze behangsels inderdaad uit onze familie afkomstig zijn. Dit was aanleiding om een nader onderzoek in te stellen naar deze behangsel-schilderingen en naar de buitenplaats Rupelmonde als bezit van Stephanus de Clercq.



Stephanus werd in 1747 geboren als de jongste van drie kinderen van Pieter de Clercq en Sara van Leuvenig. Het gezin woonde op Herengracht 94, een ruim, deftig pand, dat sinds het einde van de zeventiende eeuw in de familie was. Een groot deel van zijn jeugd is Stephanus er echter alleen opgegroeid. Hij was veel jonger dan zijn zuster Cornelia en zijn broer Pieter, respectievelijk 18 en 16 jaar; zij trouwden spoedig en verlieten het ouderlijk huis. Bovendien overleed vader Pieter in 1757, zodat Stephanus achterbleef met zijn moeder. Negen jaar later, Stephanus was nog geen 19 jaar oud, stierf ook Sara van Leuvenig. Aan haar drie kinderen liet zij een aanzienlijk vermogen na, ongeveer f 570.000.

Omstreeks 1768 ging Stephanus met zijn broer een compagnie aan. Hij was officieel nog minderjarig, maar had van de Staten van Holland een 'veniam aetatis', een meerderjarigheidsverklaring verkregen. Zij stichtten het handelshuis 'P. & S. de Clercq, makelaars in granen', waarvan het kantoor werd gevestigd in het huis van Pieter, Keizersgracht 112. Stephanus wist zich nu verzekerd van eigen inkomsten en kon in 1770 trouwen, met Maria Bosch. Zij gingen wonen in het ouderlijke huis Herengracht 94 en zouden er een grote staat voeren, met ondermeer vijf dienstboden. Uit het huwelijk werden vier kinderen geboren: Gerrit, Pieter, Sara en Joanna.

Genealogische tabel



De zaken gingen zeer voorspoedig; in 1800 werd ‘S. & P. de Clercq’ (zoals de firma heette nadat Pieter was opvolgd door zijn zoon Pieter jr.) gerekend tot de belangrijkste vier firma’s die handelden op de Oostzee. Het graan werd gehaald uit steden als Riga, Dantzig (Gdansk), Königsberg (Kalingrad) en Pernau (Pjarnoe). Ook naast de handel was Stephanus een actief man. Hij was vele jaren diaken van de doopsgezinde gemeente Lam en Toren, ‘buitenvader’ (regent) van het Weeshuis van deze gemeente en regent van het Van Beeckshofje in de Schuyemakersgang, voor ongehuwde vrouwen of weduwen. Verder was hij directeur en thesaurier van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen (mede-opgericht door zijn oom Jacob de Clercq) en lid van enkele andere bekende genootschappen. In januari 1795, toen de Franse troepen Holland binnenvielen, stadhouder Willem V naar Engeland vluchtte en de Bataafse Revolutie zich voltrok, werd in Amsterdam het oude stadsbestuur door de patriotten aan de kant gezet. Stephanus werd vervolgens benoemd als ‘Provisieoneel Presentant van

het Volk van Amsterdam' in het zeshoofdige Comité van Financiën, één van de vijf comités die de eerste maanden de uitvoerende macht van het nieuwe stadsbestuur vormden.

In 1796 besloot Stephanus tot de aanschaf van een buitenplaats. Dit was niet uitzonderlijk; vrijwel alle De Clercqen bezaten in de achttiende eeuw een eigen buiten, zo ook zijn broer en zuster. Pieter had 'Vredelust' geërfd, de buitenplaats aan het Gein, die al sinds 1707 in de familie was, Cornelia was in 1795 eigenaresse geworden van het aan de Vecht gelegen 'Beek en Hoff', te Loenen, dat juist dit jaar is gerestaureerd en verbouwd tot raadhuis van de gemeente. Stephanus kocht 'Rupelmonde', iets zuidelijker aan de Vecht gelegen, onder Nieuwersluis. Hij kocht het huis, inclusief 24 morgen grond, voor f 22.500.

De geschiedenis van dit zeer fraaie buiten, vernoemd naar een klein stadje in Vlaanderen, is beschreven door de huidige eigenaar, de heer J.H. Stefels.

Rupelmonde is in de zeventiende eeuw aangelegd en had toen een bescheiden omvang en een sober uiterlijk. Een verbouwing in 1768 heeft het echter een veel ruimere opzet gegeven. Het oude huis, drie etages hoog, bleef daarbij grotendeels bestaan, doch kreeg aan voor- en achterzijde een uitbouw, van twee etages. Aan de Vechtzijde (voorzijde) werd een achthoekige koepel gebouwd, met links en rechts twee kleinere kamers. Het geheel kreeg een versierde gevel, ondermeer met een stenen hekwerk op het dak in Louis XV stijl, waarin -thans blanke-alliantiewapens en twee liggende figuren in zandsteen, voorstellend Neptunus en Mercurius. Op het dak van de uitbouw aan de Vechtzijde stond een torentje met aan vier kanten een klok. Het interieur van de kamers was fraai verzorgd met betimmeringen en modieus stucwerk. In de gang en het trappenhuis was veel en mooi geaderd wit marmer verwerkt. Om het huis waren tuinen en parken aangelegd.

Niet lang nadat Stephanus eigenaar was geworden van Rupelmonde besloot hij de behangschilderingen te laten maken voor zijn stadshuis. Hierin volgde hij het voorbeeld van zijn zuster Cornelia. Zij had al omstreeks 1765-'70 de Amsterdamse kunstenaar Jacob Cats de opdracht gegeven om zulke schilderingen te maken voor haar huis Herengracht 310, waar deze zich nog altijd bevinden. Stephanus koos ervoor de opdracht te geven aan de 'Schilder-, Behangsel- en Drukfabriek' in

Hoorn. De keuze voor deze fabriek blijkt voor de hand te liggen; er bestonden al lange tijd contacten.

De fabriek was opgericht in 1777, door de ‘Vaderlandsche Maatschappij van Reederij en Koophandel ter liefde van ‘t Algemeen’. Initiatiefnemer en directeur van deze maatschappij was Cornelis Ris, een doopsgezind predikant en koopman te Hoorn. Het was zijn bedoeling om met dit initiatief de economische malaise van de tweede helft achttiende eeuw en het ‘geestelijk verval’ van de armen in zijn stadje het hoofd te bieden. De behangselfabriek, een weef- en drukfabriek en een wollen kousenfabriek moesten werk verschaffen. Nu waren de De Clercqen, zoals veel welgestelde doopsgezinden, bijzonder actief in het Amsterdamse genootschapsleven, ondermeer in de bekende, aan de ‘Vaderlandsche Maatschappij’ verwante ‘Maatschappij tot Nut van ‘t Algemeen’. Stephanus’ neef en compagnon Pieter de Clercq jr. was zelfs jarenlang secretaris van de Amsterdamse afdeling van het ‘Nut’ en maakte in die functie een reis naar Londen, om te bestuderen of het gedachtegoed van de maatschappij naar Engeland kon worden geëxporteerd. Door deze activiteiten was de familie ook betrokken bij de Vaderlandsche Maatschappij in Hoorn. Dit blijkt daaruit dat al vóór 1781 verschillende De Clercqen en Van Eeghens aandeelhouder waren en ook daarna, in tijden van financiële nood, met geld bijsprongen. De banden werden nog eens versterkt in 1792, toen een nieuwe directeur op de fabriek werd aangesteld: Hylko Bentes Ysenbeek. Hij stamde uit een Harlings geslacht dat nauwe contacten onderhield met de familie Stinstra, waarvan al twee leden met De Clercqen waren getrouwd.

Het bovenstaande maakt duidelijk waarom Stephanus voor zijn behangsels naar Hoorn ging; het verklaart bovendien de enkele Westfriese elementen die men in de schilderijen ziet: met name de Zaanse huisjes en de vrouwenkostuums rond de herbergscène (afb. 4 en 5). Het belangrijkste doek is vanzelfsprekend die waarop het huis Rupelmonde is afgebeeld, met de twee echtparen aan en op het water en, in de verte, het uitzicht op Nieuwersluis (afb. 3). Wanneer men echter deze afbeeldingen vergelijkt met hoe het er moet zijn geweest, aan de hand van andere oude prenten en de huidige situatie (afb. 14, 15 en 16), blijkt er van de voorstellingen van alles niet te kloppen. Een breed pad voor het huis, langs de Vecht, heeft nooit bestaan. Het huis zelf is veel te smal, het uitstekende 3/8e deel van de koepelkamer mist en daar is een voordeur geplaatst die er helemaal niet was. De theekoepel stond in werkelijkheid niet aan de rechter- maar aan de linkerzijde van het huis,

van de toren op het dak ziet men wel een vluchtige schets, maar die is niet uitgewerkt. Op het wapenschild in het stenen hekwerk op het dak is wel de keper van het De Clercq-wapen te herkennen, maar niet, of nauwelijks de drie zespuntige sterren. De schildhouders Neptunus en Mercurius zijn vervangen door twee hoornen des overvloeds. Ondanks deze reeks fouten is het toch onmiskenbaar Rupelmonde, te herkennen door de unieke bouwgeschiedenis: het zeventiende eeuwse huis, waar in de achttiende eeuw een breder stuk tegenaan is gebouwd. En van dat deel vindt men ook verschillende elementen weer wél op de schilderijen terug. Bovendien was er langs de Vecht inderdaad een hoge heg, met nissen. En het is alleszins aannemelijk dat hierin, zoals afgebeeld, de twee marmeren beelden (voorstellende Andromeda en Perseus) stonden, die al op een inventaris van 1753 worden genoemd en tegenwoordig aan weerszijden van de ingang van het huis staan opgesteld.

De fouten zijn ook niet onverklaarbaar. Ten eerste zijn schilderijen natuurlijk geen foto's en geven ze nooit exact de werkelijkheid weer. Maar dat was ook niet zozeer het doel: de voorstellingen zijn voor het overgrote deel volstrekt gefantaseerde en geromantiseerde taferelen. Dit was inherent aan de werkmethode van het atelier in Hoorn. Het was een fabriek en derhalve gericht op hoge productie. De schilders werkten daarom aan de hand van een grote verzameling van modeltekeningen van een verscheidenheid aan modieuze onderwerpen: zeegezichten, buitenlandse of goed-vaderlandse landschappen, stads- en dorpgezichten met boeren en boerinnen, herbergiers, jagers, etc.¹ Hieruit kon de opdrachtgever naar eigen smaak een keuze bepalen en dan aanvullen met enkele persoonlijke elementen die hij afgebeeld wilde zien, zoals in het geval van Stephanus zijn buitenplaats. Het is echter maar de vraag of daarvoor speciaal één van de kunstenaars uit Hoorn naar Nieuwersluis is gegaan. Waarschijnlijker is dat werd geschilderd aan de hand van een aangeleverde tekening, en dat kan tot de fouten hebben geleid. Overigens kan men zien dat zeker twee, misschien zelfs drie kunstenaars van verschillende kwaliteit aan de doeken hebben gewerkt. De meester

¹ Dat met modeltekeningen is gewerkt, blijkt daaruit dat het tafereel op doek I vrijwel geheel overeenkomt met die van één de dertien behangselschilderingen die bewaard zijn gebleven in het voormalige raadhuis van Zaandijk, Lagedijk 104, en dus uit hetzelfde atelier afkomstig zijn. Ook andere elementen in de Amsterdamse en Zaandijkse schilderijen vertonen opvallend grote gelijkenis.

schilderde, met gevoel voor detail, de belangrijke partijen, de mindere held(en) het grovere werk.

Op de doeken zijn tientallen personen geschilderd, doch slechts enkele daarvan zijn afgebeeld als centrale figuren; naar valt aan te nemen Stephanus en zijn familieleden. Maar wie nu wie voorstelt, is jammer genoeg niet goed te bepalen. Ik kom niet verder dan enkele weinig bevredigende gissingen.

Het is in de schilderkunst gebruikelijk dat de persoon die recht voor een huis staat afgebeeld, de eigenaar is. De persoon aan de overkant van de Vecht, wijzend naar het bootje zou derhalve Stephanus zijn en de dame in het bootje zijn vrouw Maria Bosch (afb. 9). Maar zij lijken bepaald jonger dan rond de vijftig, wat ze op dat moment in werkelijkheid waren. Zijn zij dan wellicht te identificeren met het echtpaar links op doek IV, dat naar de herberg toeloopt (afb. 10)? De vrouw heeft echter een typisch Friese zonnehoed op en dat lijkt er op te wijzen dat zij de in Harlingen geboren Isabella Stinstra is, en aan de hand loopt van haar echtgenoot Pieter de Clercq jr.; haar moeder is namelijk op een portret uit 1763 met precies zo'n hoofddeksel afgebeeld. Van het echtpaar dat wandelt op de landweg op doek I valt op dat het gezicht van de vrouw niet te zien is (afb. 11). Dit doet vermoeden dat zij Maria Bruyn voorstelt, de echtgenote van Pieter de Clercq sr., omdat zij reeds in 1794 was overleden. En welk echtpaar staat dan, lezend en vissend, op de steiger voor het huis (afb. 12)? Eén van de zoons van Stephanus, en diens echtgenote? Waarschijnlijk wel, maar dit roept de vraag op waarom slecht één van Stephanus' kinderen zo is afgebeeld. Toen deze schilderijen werden gemaakt waren zeker drie, waarschijnlijk reeds alle vier kinderen getrouwd.

Hoe dan ook vormen de behangselschilderingen een heerlijke zoekplaat, waarin met wat fantasie wandelingen door de landschappen te maken zijn en men steeds nieuwe ontdekkingen doet. Eén van de meest opmerkelijke details is overigens de afbeelding van de twee honden voor het huis, bij de steiger: een keeshond met een *rood-wit-blauwe* strik en een Dalmatiër met een *oranje* halsband, die tegenover elkaar staan (afb.13). De keeshond was hét symbool van de patriotten en, gelet op de sterk patriottische gezindheid van de familie, is dit een erg aardige, politiek geladen afbeelding.

Als gezegd heeft Stephanus de behangsels laten maken voor zijn stadshuis, Herengracht 94 (afb. 17). Het is echter niet precies bekend in welke kamer zij zich bevonden. In de inventaris die na zijn overlijden van het huis werd opgemaakt worden zij niet vermeld, maar dat is niet vreemd. Zulke stukken werden als ‘nagelvast’ beschouwd en werden dus niet tot de inboedel gerekend. Het is vrij zeker dat de behangsels te vinden waren in een kamer aan de achterzijde van het huis. Zo bestond er een harmonische overgang tussen de voorstelling van het buitenleven op het doek en het buitenleven in de tuin, waarop men uitkeek. Maar of de schilderijen de zogenoemde ‘Achterkamer’ sierden of pronkten op ‘de Zaal’ heb ik niet met zekerheid kunnen achterhalen. Ik vermoed overigens de achterkamer, daar de behangsels circa 2,70 m. lang zijn en de plafonds van een zaal veel hoger waren. Misschien bieden bouwtekeningen van het huis uit die tijd hiervoor nog eens uitkomst.

Van de uitgestrekte tuinen en parken die rond het huis Rupelmonde waren aangelegd, is op de behangsels vrijwel niets te zien. Toch zijn we hierover, alsook over de vrijetijdsbestedingen op de buitenplaats, redelijk ingelicht. Willem Adriaan de Clercq vond hiervan een heel aardige beschrijving in het dagboek van Willem de Clercq (1795-1844). Voor deze oudste kleinzoon van Stephanus was de buitenplaats een geliefde plek en hij kwam er vaak. Zijn tekst dateert van mei 1812 en is geschreven in het Frans. Willem Adriaan was zo vriendelijk het voor dit artikel te vertalen en te redigeren.

RUPELMONDE

Deze buitenplaats ligt bij Nieuwersluis en heeft een schitterend uitzicht op de Vecht. Zijn ontstaan dateert uit een ver verleden, maar bij de stichting er van was het slechts een lijnbaanstuintje. Ook het huis onderging verscheidene wijzigingen en verbeteringen. De wijze waarop mijn grootvader tot de aankoop van deze buitenplaats kwam is wel merkwaardig. Toen zij [grootvader en grootmoeder] door die streek reden, hoorden zij dat die plaats te koop was en zij wilden hem zien. De tuin was destijds van een ondragelijke stijfheid. Maar het uitzicht dat men vanuit de grote kamer (Koepelkamer) naar beide zijden had, trof hen zodanig dat dit hen deed besluiten de buitenplaats te kopen. De boomgaarden werden herschapen in Engelse tuinen, de priëlen werden gesloopt, van de grote laan werd een deel verwijderd, een beek werd

gegraven, bosschages werden gepland en spoedig zag de plaats er oneindig veel beter uit.

De weg naar Utrecht deelt de plaats in tweeën, het 'Vorstuk' en het 'Overstuk' genoemd. Het 'paleis' is van de buitengoederen aan de Vecht het meest gunstig gelegen. Het uitzicht vanuit de Koepelkamer is schitterend; aan de eene kant ontwaart men een groot aantal charmante buitenplaatsen, aan de andere kant Nieuwersluis met zijn rustieke daken. Het huis is onregelmatig van vorm, omdat er later een deel is aangebouwd. Op het huis staat een toren, vanwaar men een charmant uitzicht op de omstreken heeft. De ligging van het Vorstuk is niet opmerkelijk; het uitzicht op het pad dat de loop van de Vecht volgt is ontegenzeggelijk het mooiste. Op het terrein vindt men nog verscheidene gebouwen. Men ziet de beroemde Tuinkamer, een vierkant gebouw waarvan het grootste voordeel is dat men van daar een goed uitzicht op de weg en op de uitgestrekte weilanden en de zonsondergang heeft. Het is een soort 'staatsgevangenis' voor de kinderen en voor hen die het niet prettig vinden om midden in de zomer in de hitte tussen de dampen van thee en tabaksrook te zitten.

Verder is er een stal waar aanzienlijk meer paarden kunnen staan dan de heer des huizes bezit. Voorts een soort schuur, die tot opslag van lompen en oude stukken hout dient, een biljartkamer met een enorm biljart, een wijds botenhuis; het gewicht van de boot heeft mij menige zweedruppel gekost. En tenslotte dient eigenlijk niet genoemd te worden het kleine 'cabinet' met een vloer van mozaïek, een restant van de slechte smaak van de voorvaderen, het tehuis van de Vertumnus van deze streek, die na het verlies van zijn oude echtgenote met een moderne Pomona² trouwde, die spoedig een kleine charmante bosnimf het leven schonk. Pal daarnaast het verblijf van de verschrikkelijke Cerberus die de toegang naar deze nieuwe tuin van de Hesperiden³ bewaakt.

² Pomona is een Romeinse nimf, hoedster van de fruitbomen, en ook Vertumnus (een godheid van Etruskische afkomst) wordt met gewassen en fruitbomen geassocieerd. Ovidius beschrijft hen als liefdespaar, al wist Vertumnus pas na verwoede pogingen Pomona voor zich te winnen. Op Rupelmonde waren deze echtgenoten zonder twijfel de tuinman en -vrouw, die waarschijnlijk ook op het huis pasten wanneer de familie in de stad verbleef. Hoe zij in werkelijkheid heetten is onbekend.

³ Cerberus is in de Griekse mythologie de driekoppige hond die de ingang tot de onderwereld bewaakte; de Hesperiden de vier dochters van Atlas, die in de godentuin hoedden over de levensboom met de gouden, eeuwige jeugd

In het Overstuk binnen gekomen, ziet men allereerst een groot gebrek, n.l. een laan van tamme kastanjes, weliswaar mooi, maar waar men altijd, op gevaar af door de zonnehitte verteerd te worden, doorheen moet om in een moestuin met de meest voedzame groenten en de heerlijkste vruchten te komen. Eertijds was er in de laan een even groot aantal mooie platanen, maar een wrede winter heeft ze alle doen sneuvelen. Zo is het lot van mensen en bomen. Aan het eind van de laan vindt men een zeer grote bank, die de naam Familiebank kreeg. Vroeger waren er veel meer banken, zeker wel een twintigtal. Een kleine brug die naar de andere kant van de visvijver brengt, leidt naar een versierd omheind erf, dat de hoogdravende naam 'Ménagerie' draagt, terwijl men het eigenlijk moest eren met de naam 'Hoenderhof'; want hoewel een aardig optrekje, gebouwd om er eten te geven aan de schuwe duiven, en een laan met dennen, vindt men er slechts enkele eenden, kippen en tamme duiven. Vroeger heb ik er verscheidene pauwen gezien. De eerste sierden zich met prachtige staarten, maar deze kwaliteit werd van pauw tot pauw steeds geringer. Ik was altijd dol op hun prachtige veren. Bij het verlaten van de Ménagerie treedt men binnen in het gedeelte dat bij voorkeur Het Bos genoemd wordt. Twee paden leiden, langs de kronkelingen van de visvijver, naar wat men De Beek noemt. De grootste fout van het terrein is dat het zo smal is, want men kan gelijktijdig de grenspalen van de buitenplaatsen aan de oost- en de westkant zien. En dat is iets dat Delille⁴ in zijn voorschriften voor tuinen absoluut verbiedt. De beek verliest zich een ogenblik in een grote kom die vroeger de karpervijver werd genoemd vanwege de grote aantallen vissen van deze soort die in dit gebied rondzwoommen en wier gulzige bekken elkaar de stukken brood betwisten die onze goedheid hen toewierp. Een strenge winter heeft hen vernietigd. In het midden van deze vijver bevindt zich een klein eiland waar enkele mooie bomen groeien; maar alleen de vogelen des hemels kunnen er komen. Aan het eind van de wandeling vindt men de Chinese Tent vanwaar men een schitterend uitzicht heeft. Maar de tent zelf bevalt mij niet erg. Waarom

schenkende appels.

⁴ Jacques Delille (1738-1813), Frans dichter, schreef o.a. het leerdicht *L'homme des champs ou les Géorgiques françaises*.

een dergelijk wonderlijk sieraad⁵? Het is erg moeilijk om in de hitte uit te rusten in een ruimte die behangen is met papier waarop, in strijd met alle regels van het perspectief, een massa Chinezen geschilderd is, zodat het geheel meer op een broeikas lijkt. Aan de onderkant van de tent is een vochtige grot waar men de behoeften der natuur kan doen en onder de glooiing, die uitkomt bij de nok van het dak van dit bouwwerk, is een zeer vieze ruimte waar wortels en doorns naar hartelust groeien en waar vroeger de kalkoenen huisden. [Op de balustrade van de tent staan vele gedichten, geschreven door familieleden, gasten en door Willem de Clercq zelf.]

De genoegens van Rupelmonde bestaan uit:

Een rit per rijtuig. Die wordt steeds korter. Maarssen is tegenwoordig het doel van alle tochten.

De tochten te voet. Er zijn heel aardige bij, hoewel de route steeds weer op hetzelfde neerkomt⁶.

De wandeling. Zo noem ik het rondlopen over het terrein van Rupelmonde.

De tocht per boot. Dit is een aardige oefening die gewoonlijk na het diner plaatsvindt.

De visvangst. Mijn genoegens in deze bezigheid is verminderd sedert ik niets heb kunnen vangen in de ongelukkige Vecht.

Het biljart. Dit vind ik, afgezien van het kolfspel, het mooiste van de spelen op Rupelmonde.

Het lezen. Bij slecht weer, dat spreekt vanzelf, of 's ochtends. Want anders zou het een zonde zijn.

Het pluimbalspel. Een goed amusement voor regenachtige dagen.

⁵ De Chinese tent is zeker naar de huidige smaak een vreemd bouwsel, maar paste geheel in de Chinoiserie-mode van de 18e eeuw. Ook Stephanus' nicht Cornelia de Clercq (1740-1816) en haar man Abraham Fock hadden er één, op hun buitenplaats Elsrijk bij Amstelveen. Deze is afgebeeld op enkele fraaie prenten.

⁶ In het huisarchief van Rupelmonde bevindt zich een lijst met 'Tourtjes en Wandelingen van Rupelmonde' uit deze tijd. De beschreven tochten waren vooral per rijtuig en gingen soms toch tot naar Amerongen. Hiervoor stonden verschillende rijtuigen ter beschikking; de keuze hing af van de (vaak slechte) kwaliteit van de wegen die zouden worden bereden. Ook de wandelingen waren soms hele ondernemingen, dwars door het boerenland, waarbij men zich door het landvolk in een bootje de plassen liet overroeien.

Het diner dat altijd voortreffelijk is.

Een drilplank is er slechts goed voor om het zitvlak te radbraken.

De boston. Deze dans is een goede bezigheid voor 's avonds aangezien de eigenaren van Rupelmonde alle wandelingen na zonsondergang afkeuren en in dit opzicht grote tegenstanders van Delille zijn.

Twee weken nadat Willem de Clercq het bovenstaande schreef werden de bewoners van Rupelmonde opgeschrikt door enkele onaangename berichten, waarvan het ernstigste was dat de straatweg naar Utrecht, die de buitenplaats doorsneed, zou worden vernieuwd. Het gevolg hiervan zou zijn dat men een dijk zou verhogen tot ruim 2 meter boven het niveau van de Vecht, waardoor het uitzicht uit de Tuinkamer ernstig belemmerd zou worden. Bovendien zou, om de weg te verbreden, greppels, bruggen, hekken en mooie bomen, kortom alles wat in de weg zou zitten, verwijderd en omgehakt worden. Dit alles gebeurde in opdracht van de Franse overheersers; daarom heette de nieuwe straatweg ook 'Napoleonsweg'.

De jaren daarna zou de situatie al niet beter worden. In november 1813 vielen geallieerde troepen de voormalige Republiek der Nederlanden binnen om het land te bevrijden. In Nieuwersluis waren nog enige honderden Franse soldaten gelegerd; daarvan waren niet minder dan 42 ingekwartierd in Rupelmonde, die men gedurig eten moest bezorgen. De tuinvrouw en huishoudster kon echter naar Stephanus in Amsterdam schrijven dat de heren braaf bier zopen, onder elkaar vloekten, doch nog geen ongeregelde bedreven hadden. Maar lastig was het wel en men was blij toen ze vertrokken. De Kozakken, ofwel Pruisische troepen, die voor hen in de plaats kwamen, schijnen zich in Nieuwersluis weldegelijk ernstig te hebben misdragen; gelukkig verlieten zij het oord al snel. Toen Willem in de winter van dat jaar Rupelmonde bezocht had het veel van zijn charme verloren; in zijn dagboek schreef hij: *"Ik zag er het landschap, ontdaan van al zijn genoegens; het toonde slechts een trieste aanblik"*.

De Franse tijd is rampzalig geweest voor de Amsterdamse handel en vele grote fortuinen zijn in die periode ten gronde gegaan. Hoe ernstig de situatie voor S. & P. de Clercq was, werd pas in alle omvang duidelijk toen Gerrit de Clercq, de vader van Willem en oudste zoon van Stephanus, in september 1817 overleed. Slechts door hulp van

familieleden Van Eeghen, Van Heukelom, Fock en Rahusen kon worden voorkomen dat de oude familiefirma werd geliquideerd.⁷

De gouden tijden waren voorbij. Ook Stephanus' persoonlijke financiële situatie was niet rooskleurig en hij was oud. Uiteindelijk zag hij zich daarom gedwongen Rupelmonde en de bijhorende landerijen te verkopen; dit gebeurde op 2 november 1818. Ruim twee maanden later overleed hij, bijna 71 jaar oud. Maria Bosch, zijn weduwe, overleefde hem slechts één jaar; zij stierf op 31 januari 1820 en werd begraven bij haar man, in de Noorderkerk.

Het familiehuis Herengracht 94 werd hierna openbaar geveild, maar de behangselschilderingen bleven. Zij zijn waarschijnlijk pas verwijderd bij een grondige interne verbouwing van het pand in 1919 en kwamen uiteindelijk terecht bij de restaurateur in Den Haag. Wie de nieuwe eigenaar zal zijn van de kostbare behangsels is nog onbekend.

[D.C. de Clercq, november '95.]

[Met dank aan W.A. de Clercq voor de vertalingen van de tekst uit Willem de Clercq's dagboek en aan de heer en mevrouw Schipper-van Lottum voor enkele waardevolle gegevens. Tenslotte dank aan de heer Bastings voor de reproducties van de behangsels].

2. Archiefsprokkels: wat men in de archieven over de familie kan vinden

Onze familiegeschiedenis is goed, en voor sommige perioden zelfs zeer goed gedocumenteerd. In de archieven liggen schatten aan gegevens over de De Clercqen in vroegere tijden. In dit artikel wil ik een idee geven van het materiaal dat men er zoal kan vinden. Dit valt uiteen in twee categorieën: ten eerste de familiepapieren in de familiearchieven De Clercq en ten tweede de documenten in andere, bijvoorbeeld notariële, oud-rechterlijke en zogenoemde 'particuliere' archieven,

⁷ W.A. de Clercq heeft over deze kwestie uitvoeriger gepubliceerd in een zojuist verschenen artikel: 'Een andere Willem de Clercq', in *Doopsgezinde Bijdragen* (1995).

eveneens bewaard in openbare instellingen, als gemeente- en rijksarchieven.

Familiearchieven De Clercq.

Afgezien van wat er nog in privébezit is, zijn twee familiearchieven de Clercq gedeponereerd bij openbare instellingen en dus vrij toegankelijk. Het eerste bevindt zich in het Gemeentearchief van Amsterdam, het tweede in het Réveilarchief, in de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek. Dat de twee familiearchieven gescheiden zijn wordt verklaard door hun geschiedenis. Het eerste is afkomstig van Samuel de Clercq (XIII n. 2, 1876-1962), kleinzoon van Pieter de Clercq en Aaltje Stinstra. Bij het overlijden van zijn vader in 1934 kwam Samuel in het bezit van een grote verzameling familiepapieren, maar omdat hij de laatste, ongehuwde mannelijke erfgenaam van zijn tak was, besloot hij in 1936 het geheel te deponeren bij het Algemeen Rijksarchief in zijn woonplaats Den Haag. Het werd bij deze gelegenheid geïnventariseerd door mejuffr. M.A.P. Roelofsz, die ook een uitvoerige en interessante inleiding bij de inventaris schreef. Na Samuels dood is het archief, conform zijn testament, overgebracht naar Amsterdam, waar het tenslotte ook thuishoorde, en werd bovendien nog een groot aantal dozen met papieren uit zijn eigen nalatenschap, ongeïnventariseerd, toegevoegd. Het archief als geheel bevat voornamelijk stukken van de 'oudste' en de 'jongste' tak van de familie (vgl. genealogische tabel in vorig nummer, p. 5). De oudste tak stierf in 1808 in mannelijke lijn uit, maar was, zoals de vorige Nieuwsbrief beschreven, door het huwelijk De Clercq-De Clercq in 1805 met de jongste verenigd. Hierdoor is veel oud familiebezit bewaard gebleven.

Het tweede familiearchief bevat nu juist stukken van de 'middelste' tak en vult het andere archief dus mooi aan. Hierin zijn vooral documenten aanwezig die afkomstig zijn van de bekende Réveilman Willem de Clercq (1795-1844), 'de improvisator'. De kern van deze verzameling wordt gevormd door diens bekende dagboek (ca. 36.000 blz.), waaruit in het vorige artikel werd geciteerd. Voorts zijn er vele honderden brieven van en aan hem en andere persoonlijke archivalia. Maar ook bevat het stukken van zijn (groot-)ouders, zijn gezin en verdere nazaten. Willem de Clercq was zeer nauwgezet in het bewaren van zijn paperassen en zijn nakomelingen hebben er voor gezorgd dat de omvangrijke schriftelijke nalatenschap goed werd beheerd, aangevuld en uiteindelijk

overgedragen aan het in 1930 opgerichte Réveilarchief. En ook later zijn nog van verschillende kanten toevoegingen op het archief gekomen. De twee archieven samen overziend kan men concluderen dat buitengewoon veel familiepapieren bewaard zijn gebleven. Veruit de meeste dateren uit de negentiende eeuw, waarbij een belangrijke plaats wordt ingenomen door een indrukwekkende hoeveelheid correspondentie. Uit cultuurhistorisch oogpunt vormt dit een waardevolle bron, die een boeiend beeld geeft van het familieleven en de denkwereld van de negentiende eeuwse gegoede burgerij. Verder bevatten de familiearchieven uit deze tijd documenten als dagboeken, reisbeschrijvingen, huwelijksaankondigingen, tekenboeken, financiële stukken, toespraken en stukken van genootschappen. Ook uit de achttiende eeuw is ons allerlei interessants overgeleverd, maar in omvang toch beduidend minder. Bij deze stukken moet men denken aan gelegenheidsgedichten, papieren betreffende nalatenschappen, geloofsbelijdenissen, etc. De oudste stukken gaan daarbij terug tot 1726. Van de boekhouding en de uitvoerige familie- en handelscorrespondentie die onze voorzaten moeten hebben gevoerd is uit die tijd is echter, jammer genoeg, niets bewaard. Hier zit een verhaal aan vast. Toen in 1806 Pieter de Clercq (1731-1807), de stamvader van de oudste tak, als bejaarde man een testamentaire dispositie opmaakte, was zijn enige zoon Pieter jr. reeds overleden en zijn enige kleinzoon nog maar dertien jaar oud. Daarom beschikte hij in de dispositie dat de oude familieportretten in zijn bezit, waaronder de Frans Halsen, moesten versterven op zijn jongere broer Stephanus de Clercq (1747-1819), die wel volwassen mannelijke nakomelingen had. Dezelfde bepaling gold ook voor *'alle de boeken en papieren van onse Ouders P. de Clercq en S. van Leuvenig en ouder'*, daarbij spijtig genoeg echter vermeldend: *'waarvan zijn Ed. gelieve te bewaaren of te vernietigen na goed denken'*(!). Opmerkelijk genoeg heeft Stephanus bij de uiteindelijke verdeling van die erfenis afstand gedaan van zijn recht op de familieportretten, waarna deze zijn nagelaten aan Pieter's kleindochter Maria de Clercq en haar echtgenoot Gijsbert de Clercq. Wat er met de oude familiepapieren is gebeurd, laat zich slechts raden. In ieder geval ontbreekt er tegenwoordig elk spoor van.

Notariële, oud-rechterlijke en particuliere archieven.

Daar de eigen familiepapieren over de eerste helft achttiende eeuw slechts fluisteren en over de zeventiende eeuw en vroeger zelfs geheel

zwijgen, is men, om zich toch een beeld te vormen van het leven van onze voorvaderen in die tijd, aangewezen op andere bronnen. Hierbij is het een gelukkige omstandigheid dat de De Clercqen door de eeuwen heen in de stad hebben gewoond, welgesteld waren en economisch actief. Hierdoor hebben zij veel meer sporen achtergelaten dan, zoals dat heet, de ‘grauwe massa’. De andere bronnen die de onderzoeker ter beschikking staan zijn divers en kunnen per stad en periode verschillen. Maar als belangrijkste kan men noemen de notariële, oud-rechterlijke en particuliere archieven. Het voert veel te ver om die hier in extenso te beschrijven, maar ik wil toch een idee geven van wat men hierin kan aantreffen.

Het onderzoek naar de oudste, Gentse geschiedenis van de familie is een verhaal apart. Zoals bekend wordt dit onderzoek op verzoek van de familiestichting aldaar gedaan door de heer Demuyne en, wanneer ik in de gelegenheid ben, mijzelf. De belangrijkste bronnen die hierbij worden geraadpleegd zijn officiële stukken die door het stadsbestuur, de rechterlijke macht en gilden zijn opgemaakt. Van de vorderingen van het onderzoek wordt regelmatig verslag gedaan in de nieuwsbrieven. U zult zich kunnen voorstellen dat het geen sinecure is om gegevens te vinden over personen die in de late Middeleeuwen hebben geleefd.

Over de Haarlemse en Amsterdamse voorvaderen in de zeventiende en achttiende eeuw blijkt, met het nodige spoorwerk, een veelheid aan gegevens te vinden te zijn. Ik noemde de oud-rechterlijke archieven, deze bevatten stukken die vooral betrekking hebben op juridische kwesties, ofwel ruzies, conflicten. Het ‘gevaar’ van juist dit soort, maar ook andere bronnen is dat zij alleen maar vertellen over zaken die fout zijn gegaan. Zij kunnen dus een vertekend beeld geven: archiefmateriaal over het dagelijkse leven, de aangename kleine zaken die soepeltjes verliepen, is nu eenmaal veel schaarser. De belangrijkste bron die ik tot nu toe heb aangeboord is het notarieel archief. Dit is een zeer rijke bron, omdat men vroeger voor veel méér zaken naar de notaris stapte dan tegenwoordig. Ook in de notariële akten vindt men gegevens over conflicten, maar daarnaast geven zij inzicht in allerlei andere aspecten van het privé- en zakenleven in vergane tijden. Om dit te illustreren, laat ik hieronder een (bepaald onvolledige) lijst volgen van verschillende soorten van akten, met daarachter voorbeelden uit de eigen familiegeschiedenis. Het zijn wat krenten uit de pap die ik tot nu toe heb verzameld.

Acten van compagnieschap. Op 20 november 1640 richtten de broers Jacques (VIa, 1598/9-1661) en Pieter de Clercq (V.6, 1601/2-1649) met hun neef Abraham Ampe junior, voor de notaris een compagnie op. Zij zouden gezamenlijk handel gaan drijven in verschillende soorten as (zuiver uitgegloeide as van naald- of eikehout, nodig voor het bleken van linnen of garen), de handel waarin hun broer, respectievelijk oom Lucas de Clercq (VIb) al jaren met succes actief was. De drie zouden hiervoor 6.000 carolusgulden per persoon inleggen. Verder werd bepaald dat de boekhouding van de gehele compagnie zou worden gevoerd door Jacques de Clercq, in ruil waarvoor de twee anderen de huur zouden dragen voor de grote ‘spycker’ (pakhuis), gelegen buiten de Kruispoort van Haarlem, aan de Singel.

Verklaringen. Verklaringen werden voor de notaris afgelegd, meestal op verzoek van personen die in een conflict of juridische kwestie verwickeld waren, zodat deze verklaringen officieel waren en later konden worden gebruikt. Zo lag voornoemde Jacques de Clercq in de jaren 1638-‘39 flink in de clinch met zijn schoonfamilie Moens over de omvangrijke erfenis van schoonvader Anthony Moens. De kwestie liep zo hoog op dat in een woordenwisseling Jacques door zijn zwager Pieter Moens werd toegeschreeuwd dat er ‘*nooit een groter dief was gehangen*’ dan hij. Om zijn naam te zuiveren en de wereld te overtuigen van zijn respectabiliteit nam Jacques een opmerkelijke stap: hij verzocht drie van zijn vrienden om voor de notaris de verklaring af te leggen dat zij hem al jaren goed kenden, regelmatig bij hem thuis waren geweest en dit dagelijks nog deden. En dat zij hierdoor in alle eerlijkheid konden verklaren dat het huis van hun vriend ‘*van imboel ende huysraet es voorsien als een coopmanshuys behoort te wesen, ja soo veel acte meer als tot een cieraat van een huys behoort*’. Dit werd toen kennelijk gezien als een blijk van eerbaarheid.

Insinuaties: Insinuaties, in de betekenis van ‘gerechtelijke aanzegging’, werden gedaan door de notaris, op verzoek van personen die klachten hadden over de geïnsinueerde in kwestie, en deze tot een zekere actie wilden bewegen, zonder (nog) de officiële rechterlijke instanties in te schakelen. De zwagers en compagnons Lucas de Clercq en Lucas van Beeck hadden bijvoorbeeld in april 1629 negen last (ca. 27100 liter) as verkocht aan de Amsterdammer Pieter Jacobsz Elias, ter waarde van ongeveer 770 Vlaamse pond. De partij as lag sindsdien bij het huis van De Clercq, klaar om mee te nemen. Maar enkele dagen later

had Elias het nog altijd niet afgehaald én niet betaald, waarop de zwagers de Amsterdamse notaris Palm verzochten bij Elias langs te gaan, hem te wijzen op zijn nalatigheid en te dreigen dat, bij verder in gebreke blijven, zij de as zouden laten liggen, maar dat dan, naast de overeengekomen koopsom, alle verdere onkosten en schade voor zijn rekening zouden zijn.

Contracten. Op 23 februari 1735 verschenen Pieter de Clercq (IXa, 1700-1757) en Matthaëus de Neufville samen voor de notaris. Zij bevestigden hier hun overeenkomst dat De Clercq in zijn comptoirdienst Aernout van Lennep (1718-1791) had aangenomen, de dan 17-jarige stiefzoon van De Neufville, en wel voor een periode van zes jaar. Hiervoor was de jonge Van Lennep gehouden 's morgens vroeg op het kantoor te komen en 's avonds zo laat te blijven als dat van hem verlangd werd. De Clercq zou hem dan behoorlijk onderwijs in het beloop van de koophandel geven. Voor deze opleiding zou De Neufville aan het einde van elk jaar 350 gulden aan De Clercq betalen.

Procuraties: Procuraties, machtigingen, werden in allerlei verschillende situaties verleend en dan geregistreerd bij de notaris. Jacob de Clercq (VIIIb, 1710-1777) machtigde bijvoorbeeld in maart 1747 ene Jan Jetzes te Dokkum, om in zijn naam het schip 'De Anna Sophia' te repareren, die, op reis van Stockholm naar Porto, bij het nabij Dokkum gelegen Oostmahorn beschadigd was geraakt. Maar ook machtigde hij enkele malen zijn boekhouder Dirk van Santen om bij het Amsterdamse College ter Admiraliteit 'Turkse passen' aan te vragen voor zijn schepen. Deze passen waren certificaten waarin aan onderdanen van regeringen, die verdragen hadden gesloten met de 'Barbarijse Staten', bescherming van hun schepen tegen zeeroverij werd gewaarborgd. Barbarije was de oude naam van Noordwest Afrika en Barbarijse piraten maakten, tot 1830, de Middellandse Zee en het oosten van de Atlantische Oceaan onveilig.

Een zogenaamde generale procuratie verleende Pieter de Clercq (VIIa, 1631-1666) op 16 mei 1661 aan zijn vrouw Agniesje Hugaert, toen hij op het punt stond een reis te maken 'naar den oost', om, hoogstwaarschijnlijk in Polen, nieuwe handelscontacten te leggen. Zijn vrouw werd gerechtigd om gedurende zijn afwezigheid de zaken in Haarlem voort te zetten en alle handelingen te verrichten die daarbij horen. Het was overigens dit soort zelfstandigheid van Hollandse

vrouwen die in de zeventiende eeuw bij buitenlandse bezoekers grote verbazing wekte.

Bevrachtingscontracten: Een koopman die een bepaalde lading wilde verschepen op een ander dan zijn eigen schip, sloot hiervoor met een schipper een bevrachtingscontract, ook wel 'chertepartij' genoemd. In de notariële protocollen vindt men veel van dit soort akten en zij geven een beeld van de handelsactiviteiten van de koopman: op welke steden en in welke produkten hij zijn handel dreef. De contracten vermelden bovendien hoe lang de reis diende te duren en welke vergoeding de schipper zou krijgen. De De Clercqen lieten in de achttiende eeuw hun schepen vooral varen op de Oostzee (Pruisen, Polen, Rusland, Zweden) en naar Portugal, maar ook naar Engeland, Frankrijk, Italië en zelfs de Westindische eilanden. In verschillende steden in deze naties hadden zij correspondenten die daar voor hen en andere kooplieden de zaken waarnamen en in enkele gevallen ook mede bepaalden welke goederen werden verscheept. Het ging daarbij meestal om hout, ijzer en granen (Oostzee) en om zout (Portugal), soms om andere heel produkten, zoals wol, sinaasappelen, bokkingen en dakpannen.

Boedelinventarissen. Na iemands overlijden werd bij het beschrijven van de nalatenschap vaak een nauwkeurige inventaris opgemaakt van de inboedel. Deze akten kunnen een prachtig beeld geven van de welstand en woonomstandigheden van de overledene. Een mooi voorbeeld is de inventaris die is opgemaakt in april 1766, na het overlijden van Sara van Leuvenig, de weduwe van Pieter de Clercq (IXa, 1700-1757). Sara's boekhouder Jan van der Horst gaf hiervoor aan de notaris een nauwkeurige opgave van al haar effecten, penningen en waardepapieren, de koetsier Christoffel Holwedel van al haar paarden, rijtuigen, etc. in het koetshuis op de Prinsengracht. Hilletje Krokewit, één van de drie inwonende dienstmaagden en het langst in dienst (5½ jaar), is met de notarisklerk alle kamers van het huis Herengracht 94 afgegaan om elk stuk te beschrijven van de inboedel en huisraad, met daarin ook begrepen de juwelen, het zilverwerk en de schilderijen. Aan de hand van dit document (49 pp.) kan men, met wat fantasie, een kleine 230 jaar na dato nog een wandeling door het huis maken. Achtereenvolgens ziet men de stukken '*Op de Vliering*', '*Op de Bovenste Zolder*', '*Op de Onderste Zolder*', '*Op des Jongen Heers Slaapkamer*', '*Op de Blaauwe Kamer*', '*Op 't Comptoir*', '*In de*

Zijkamer', 'In 't Voorhuis', 'In de Binnenkamer', 'In het kleine Kamertje', 'In 't Portaal', 'In 't Buffet', 'Op het Agter Soldertje', 'De Bovenzaal', 'Op de Schoorsteen', 'Op de kamer van de Meiden', 'Op de fruitkamer', 'Op de provisiekamer', 'Op de Zaal', 'In de Binnenkamer', 'Zilver', 'Linnengoed in 't Grote Kabinet', 'Linnengoed in 't kleine Kabinet', 'Linnen over 't huis', 'In de binnenkamer in een kas', 'Vrouwe kleederen', 'In de keuken', 'Tin', 'Koojer', 'IJzer', 'In de Kelder', 'In de voorkelder', 'In het Tuynhuis'. En in het koetshuis weet men de vier paarden, genaamd Moor, Pop, Lijs en Boer, die gespannen konden worden voor de 'beste koets' (waarde: f 850), de allermante, de kapwagen, de arreslee, de toeslede of de chais.



17. Herengracht 98-84 (Uit het Grachtenboek, naar de originele tekeningen van Caspar Philips, ca 1767). Het huis nr. 94 is drie generaties lang, van 1694 tot 1820 in het bezit van de familie geweest.

Transporten: Een transport betekent hier de officiële overdracht, na verkoop, van een bepaald bezit. Dit kan een huis, een buitenplaats, een schip, een obligatie of iets dergelijks zijn. Soms beperkt zo'n akte zich tot droge feiten, bijvoorbeeld dat Pieter de Clercq (VIIIa, 1661-1730) en Egbert Thesing in november 1714 een fregatschip genaamd 'De Faem' hebben verkocht aan de bewindhebbers van de Westindische Compagnie, voor f 31.000. Maar toen dezelfde Pieter zeven jaar later voor één van zijn zoons het huis Herengracht 20 kocht, voor f 28.000, werd in de notariële akte exact bepaald wat de verkoper diende achter te laten, waaronder het behangsel in de zijkamer, de gordijnen voor de

bedstee, de ijzeren plaat in de kinderkamer, het goudleren behangsel in de grote zaal, met de wandschildering voor de schoorsteen en de grote koperen plaat daarbij, verder de grote linnenpers op de kleezolder en de beelden in de tuin. Tenslotte was de verkoper nog gehouden op eigen kosten het tuinhuisje met gedrukt zeildoek te behangen en de schutting in de tuin aan de noordzijde te vernieuwen.

Kwitanties: Wanneer iemand zijn erfportie uit een nalatenschap ontving, werd hiervan bij de notaris een kwitantie opgemaakt. Dit gebeurde ook in een aantal andere situaties, bijvoorbeeld bij het ontvangen van de 'huwelijksgift'. Pieter de Clercq (VIIIa, 1661-1730) gaf elk van zijn kinderen bij hun trouwen (en dat deden er negen) een bedrag van f 40.000 mee. Zo ook aan Sara de Clercq en Jan Stadnitski, die trouwden op 7 november 1728. Uit de kwitantie blijkt dat zij niet alleen dit geld hadden ontvangen, maar ook *'een goud horlogie met een goude ketting, twaalf zilvere lepels en twaalf zilvere vorken, twee zilvere theebusjes en twee zilvere zoutvaten, vier zilvere beugeltassen, grote en kleine, een zilvere poederdoosje, een kleerschuijer met een zilvere blad en eenige andere kleinigheden van goud & zilver, een ketting coralyne halscoralen met het slot, een Nooteboome kas en een Eikenhoute kas, wyders eenig porcelijn, tafelgoed en klijnigheden (alles ongewaardeerd). En voorts kleedinge, van zijde, wolle, linnen en andere stoffen, mitsgaders ander klijnigheden, tot het lijf van haar tweede comparante [Sara de Clercq] behorende'*.

Voor een juist begrip van de hierboven genoemde bedragen is het overigens goed om kort iets te zeggen over de inkomens van Amsterdammers in die tijd. De lonen bleven van het einde van de zeventiende tot het begin van de negentiende eeuw op een vrijwel gelijk peil, maar de verschillen in loonhoogte waren zeer groot. Van 600 gulden per jaar kon men al behoorlijk rondkomen, maar meer dan de helft van de bevolking moest het doen met minder dan 300 gulden. Hieronder vond men ongeschoolde arbeiders, kleine neringdoenden en sommige ambachtslieden. Geschoolde arbeiders, eenvoudige ambachtslieden en kleine zelfstandigen verdienden tussen de 300 en 600 gulden. Slechts een derde van de Amsterdammers verdiende meer, maar het grootste deel hiervan niet véél meer. Er was maar een dunne, zeer vermogende toplaag van kooplieden, stadsbestuurders en renteniers, met inkomens boven 5.000 gulden, met een klein aantal uitzonderlijke uitschieters tot 20.000, zelfs 50.000 gulden per jaar.

Aan de rijkdom van de notariële archieven kleeft direct ook een nadeel: de omvang ervan. In Amsterdam beslaan de tienduizenden notarisprotocollen niet minder dan drie kilometer (!) archiefkast en aan het integraal indiceren van zo'n enorm archief is men dan ook niet toegekomen (als dit ooit al zal gebeuren). Gelukkig maakten notarissen veelal wel, per jaar, indexen op hun eigen protocollen. Maar het vrijwel geheel ontbreken van integrale alfabetische klappers maakt dat het speuren naar interessante akten veel weg heeft van het zoeken naar een naald in een hooiberg. Toch, door het mij beperken tot belangrijke notarissen én -niet te vergeten- door hulp van enkele collega-speurders, blijken mijn pogingen uiterst vruchtbaar. De gevonden akten voer ik in in de computer, wat uiteindelijk moet leiden tot een uitvoerige bronnenuitgave, onder de titel *Verzameling van oorkonden betreffende de familie de Clercq*.

Een laatste categorie van archieven die ik hier wil bespreken zijn de particuliere archieven. Deze zijn niet door overheden gevormd, maar door bijvoorbeeld privépersonen, bedrijven, verenigingen of kerkgenootschappen. Hieronder vallen dus ook de al genoemde familiearchieven De Clercq. Maar ook in verschillende archieven van verwante families zijn interessante stukken van en over De Clercq te vinden. Verder zijn er de archieven van de Amsterdamse doopsgezinde gemeente en van ondernemingen en culturele genootschappen waarin familieleden werkzaam of actief zijn geweest. Van interessante stukken in al deze en andere archieven heb ik een lijst gemaakt, die nog regelmatig wordt aangevuld met nieuwe vondsten.

Het uitvoerige bovenstaande verhaal zal duidelijk hebben gemaakt dat onze familiegeschiedenis inderdaad goed gedocumenteerd is. Dat is een gelukkige omstandigheid voor mij, daar ik het plan heb die geschiedenis ooit te boek te stellen. Maar het zal ook duidelijk zijn dat het een hele klus is om al die documenten te vinden en te bestuderen. Daarom geef ik mijzelf voor dit plan ook maar rúm de tijd.

[Daan C. de Clercq, augustus 1995]

3. Scribenten blijven welkom

Hier eindigt deze nieuwsbrief. Tot slot benadrukken wij, als in de vorige nummers, dat de kolommen van de nieuwsbrief open staan voor iedereen met informatie. Bijdragen zijn altijd welkom. Schrijf hiervoor naar de voorzitter: W.A. de Clercq, Vinkenbaan 17 2082 EN Santpoort-Zuid.

Met hartelijke groet,

Het Bestuur.



[Eindredactie: Alexander S. en Daan C. de Clercq]

[Oplage: 50]

Correspondentieadres: Vinkenbaan 17 2082 EN Santpoort-Zuid

Bankrelatie: Postbank rek.nr. 33.26.180 t.n.v. Familie Archief De Clercq te Voorburg.

